

Л. Г. Кондратова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри відкритих освітніх систем
та інформаційно-комунікаційних технологій
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Національної академії педагогічних наук України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Розглядаються методологічні підходи до розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти. З'ясовано основні поняття дослідження, розглянуто погляди науковців на поняття «методологія», «методологічні підходи до розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва». Розглянуто наукові погляди на методологічні рівні розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в межах післядипломної педагогічної освіти. Схарактеризовано основні методологічні підходи до розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва. Доведено, що процес розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в умовах післядипломної педагогічної освіти має чотири методологічних рівні: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий і технологічний. Під філософським рівнем методології розуміємо загальні принципи пізнання, склад наукового знання, світоглядні підходи до процесу пізнання і перетворення дійсності. Загальнонауковий рівень визначаємо як загальнонаукову методологію, що складається з теоретичних наукових і педагогічних концепцій. До третього конкретно-наукового рівня методології відносимо сукупність методів, принципів педагогічного дослідження, проблеми, специфічні для наукового пізнання. Четвертий технологічний рівень методології становлять методика і технологія дослідження, тобто набір процедур, які забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку, що має нормативний характер.

Доведено, що розвиток педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти ґрунтується на комплексі методологічних підходів, до яких віднесено компетентнісний, андрагогічний, особистісно-діяльнісний, системний, аксіологічний підходи. Надано характеристику кожному із зазначених методологічних підходів.

Ключові слова: методологія, методологічні рівні, методологічні підходи, педагогічна майстерність учителів музичного мистецтва, післядипломна педагогічна освіта.

Постановка проблеми. В період реформування мистецької освіти великого значення набувають питання розроблення науково обґрунтованої стратегії й тактики подальшого розвитку післядипломної педагогічної освіти як цілісної системи підготовки висококваліфікованих фахівців, які викладають дисципліни мистецької освітньої галузі. Для більш ґрунтовного розуміння сутності процесу розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти важливим є висвітлення теоретичних і методологічних основ дослідження. Основу методології досліджень становлять мислення та світогляд як операційне середовище самодисципліни та роботи з інформацією, моделями, алгоритмами. А розкриття сутності методологічних підходів обраної проблеми дасть змогу зрозуміти сутність проблеми та розробити технологію розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти, а також виокремити шляхи вдосконалення цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми методологічних підходів до розвитку педагогічної майстерності педагога привертали увагу вітчизняних науковців В. Вихрущ, І. Зязюна, В. Кан-Калика, Л. Крамущенко, І. Кривонос, Н. Кузьміної, О. Лавріненка А. Маркової, М. Солдатенка, В. Сидоренко та інших. Методологію процесу розвитку педагогічної майстерності вчителів мистецьких дисциплін висвітлено в працях С. Ковальової, А. Козир, С. Соломахи, О. Отич.

Водночас проблеми методологічних підходів до розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти розкриваються досить епізодично.

Мета статті – розглянути методологічні рівні та методологічні підходи до розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в післядипломній педагогічній освіті, надати їм характеристику.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи методологію розвитку педагогічної майстерності

вчителів музичного мистецтва в післядипломній педагогічній освіті, слід розглянути складники цього процесу.

Складником процесу розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва є система післядипломної педагогічної освіти. У Законі «Про освіту» (ст. 18) післядипломна освіта розуміється як вид освіти дорослих, одним із напрямів якого є підвищення кваліфікації – набуття особою нових або вдосконалення раніше набутих компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань [5, с. 4]. Післядипломна педагогічна освіта, яка покликана максимально задовольнити професійно-фахові, індивідуально-особистісні, соціокультурні запити, створює умови та умотивовує педагога до постійного вдосконалення. На думку В. Олійника, серед переваг системи післядипломної освіти порівняно з базовою професійною освітою є такі: здатність реагувати на швидкі соціально-економічні та техніко-технологічні умови; наявність двостороннього зв'язку з практикою, спрямованого на отримання освітнього результату; здатність педагогів у процесі навчання критично оцінювати пропонувані інновації, участь у їх апробації, розвитку і реалізації. Загалом, учений зазначає, що система післядипломної освіти орієнтована на ринок освітніх послуг і створює конкурентне освітнє середовище [7, с. 26]. Саме в післядипломній педагогічній освіті таке педагогічне явище, як педагогічна майстерність, може отримувати розвиток на засадах комплексу методологічних підходів.

Для з'ясування змісту методологічних підходів розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в умовах післядипломної педагогічної освіти розглянемо сутність основних понять обраної проблеми.

Поняття «методологія» розглядається у філософії як сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів, які використовуються в науці [11, с. 278]. На думку В. Петрушенка, вона є не лише вченням про методи наукового пізнання, а і метатеорією науки [8, с. 71]. Згідно з висновком О. Новікова та Д. Новікова, методологія визначається як вчення про організацію діяльності людини [6, с. 20].

Методологія як учення про науковий метод пізнання є важливим аспектом розкриття сутності дослідження. В межах обраної теми методологія розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва пов'язується із системою наукових принципів, засобів, методів, прийомів дослідження. В методології вбачають зв'язок із концепціями й теорією методів і дослідження. Поняття «методологія» має два основних значення і розуміється як система певних правил, принципів і операцій, що застосовуються в тій чи іншій сфері діяльності, оскільки вчення про цю систему – загальна теорія методів [1, с. 37].

Розглядаючи процес розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в умовах післядипломної педагогічної освіти виділяємо чотири методологічних рівні: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та технологічний.

Філософський рівень методології процесу розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти утворюють загальні принципи пізнання, склад наукового знання. Причому методологічні функції в цьому процесі виконує вся система філософського знання, що визначає світоглядні підходи до процесу пізнання і перетворення дійсності.

До другого рівня методології процесу розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти слід віднести **загальнонаукову методологію**, що складається із теоретичних наукових і педагогічних концепцій.

До третього **конкретно-наукового рівня методології** відносимо сукупність методів, принципів педагогічного дослідження, проблеми, специфічні для наукового пізнання.

Четвертий **технологічний рівень методології** становлять методика і технологія дослідження, тобто набір процедур, які забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу і його первинну обробку, що має нормативний характер.

У межах методологічної основи дослідження слід звернути увагу на теорії формування змісту освіти (В. Краєвський, І. Лернер, О. Савченко, М. Скаткін); на проблемах підвищення кваліфікації вчителів у системі післядипломної педагогічної освіти зосереджено увагу таких науковців, як Л. Даниленко, В. Кремень, Н. Клокар, Л. Набока, М. Скрипник, І. Титаренко, Т. Сорочан, В. Сидоренко, Л. Суценко. Питання методологічних основ підготовки вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти висвітлено в роботах С. Ковальової, А. Козир, С. Соломахи.

У працях Є. Барбіної педагогічна майстерність учителя визначається як складне структурне утворення з множинністю елементів, багатопланове, багатоаспектне, поліфункціональне явище в педагогічній реальності, що відповідає проблемам реальної практики, яка перетворюється на системотворчий чинник професійної підготовки [2, с. 25]. О. Рудницька педагогічну майстерність учителя музичного мистецтва визначає як професійну характеристику здатності педагога знаходити ефективні засоби впливу на учнів із метою досягнення освітнього ефекту. Вона стверджувала, що вчитель-майстер відрізняється від просто досвідченого вчителя не лише умінням конструювати педагогічний процес, але й поєднанням глибо-

ких знань та особистісних і професійних якостей [9, с. 11].

Аналіз теорії та практики післядипломної педагогічної та мистецької освіти, дослідження змісту та сутності розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти ґрунтуються на засадах методологічних підходів, до яких слід віднести такі: компетентнісний, андрагогічний, особистісно-діяльнісний, системно-аналітичний, аксіологічний підходи. Розглянемо особливості кожного з методологічних підходів.

Основні положення компетентнісного підходу розкриті в працях вітчизняних науковців – Н. Бібік, О. Дубасенюк, Е. Зеєр, І. Зимньої, В. Лозової, А. Маркова, О. Овчарук, О. Пометун, та зарубіжних учених – Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена та інших. У дослідженнях науковців актуальності набувають теоретичні та методологічні засади компетентнісного підходу.

В. Серіков [3, с. 7] уважає, що в компетентнісному підході відображено зміст освіти, що не зводиться до знань-орієнтованого компонента, він передбачає набуття цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей, вияв компетенцій. Г. Селевко компетентнісний підхід розглядає як переорієнтацію провідної освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань і формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно-комунікаційно насиченого простору [10, с. 138].

Андрагогічний підхід входить у систему безперервного навчання та освіти дорослої людини, яка усвідомлює свої потреби і здатна задовольняти їх у своїй діяльності, яку сама планує й реалізує. Андрагогічний підхід визнано необхідною умовою успішної професійної освіти. Він являє собою методологічну основу освіти дорослих і спирається на розуміння андрагогіки як галузі педагогічної науки та характеризується сукупністю певних методологічних принципів і методів навчання дорослих. На думку В. Буренко, андрагогічний підхід є спрямованим процесом стимулювання, виховання, навчання й удосконалення дорослої людини під час професійної підготовки та перепідготовки, який інтегрує надбання індивідуального, творчого, особистісно зорієнтованого підходів. Особливості андрагогічного підходу в процесі підвищення кваліфікації вчителів музичного мистецтва спираються на власний життєвий та професійний досвід педагогів, що є одним із важливих джерел навчання.

У процесі розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва великого

значення набуває *особистісно-діяльнісний* методологічний підхід. Він вимагає врахування унікальності особистості, її потенціалу, інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу. Особливістю особистісно-діяльнісного підходу є широке залучення у навчання педагогів творчих видів роботи. Особистісно-діяльнісний підхід може застосовуватися для особистісної адаптації теоретичних знань і вироблення на основі цього індивідуального стилю професійної творчої поведінки вчителів музичного мистецтва, за якого формується система поглядів, переконань щодо себе, інших людей, змісту і характеру педагогічної діяльності.

Доцільність системного підходу до проблеми розвитку педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва підтверджена цілим рядом досліджень. *Системний підхід* як напрям філософії і методології наукового пізнання, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем, орієнтований на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, які її забезпечують, на виявлення різноманітних типів зв'язків складного об'єкта і зведення їх в єдину теоретичну картину. Системний підхід дає змогу побачити процес розвитку педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва як комплекс взаємопов'язаних підсистем у післядипломній педагогічній освіті. Систему підготовки вчителя до розвитку педагогічної майстерності можна розглядати як цілісне утворення, що складається з елементів, частин (формальної, неформальної та інформальної освіти), які перебувають у нерозривному зв'язку між собою, створюючи, відповідно, її структуру як цілого. Система розвитку педагогічної майстерності вчителя музичного мистецтва характеризується як єдине ціле, що має функції, через які вона включається у більш складні системи та структуру, що породжує ці функції та яка обумовлює як функції системи загалом, так і функції її частин та елементів.

Розглядаючи аксіологічний підхід, слід зазначити, що *аксіологія* визначається як філософське дослідження природи цінностей; як філософська дисципліна, що займається дослідженням цінностей як сенсоутворюючих засад людського буття, що задають спрямованість і вмотивованість людському життю, діяльності та конкретним діями і вчинкам [4, с. 26]. Особливості аксіологічного підходу описано в працях В. Андрущенка, І. Беґа, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Кузьміної, О. Сухомлинської та інших учених. Аксіологічний (ціннісний) підхід спонукає вивчати явища в аспекті їх цінностей для окремого індивіда та суспільства загалом. *Аксіологічний підхід* у методології розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва характеризує цінності педагога та його діяльності й надає можливість проаналізувати процес формування системи

знань, умінь, навичок із педагогічної майстерності через детермінацію ціннісного ставлення педагога до змісту і результатів власної діяльності, професійних ролей і позицій.

Висновки і пропозиції. Отже, розкриваючи питання методологічних підходів до розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в післядипломній педагогічній освіті, виділяємо чотири методологічних рівні, до яких віднесено такі: філософський, загальнонауковий, конкретно-науковий та технологічний. Аналіз теорії та практики післядипломної педагогічної та мистецької освіти, дослідження змісту та сутності розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в системі післядипломної педагогічної освіти дали змогу зробити висновки, що це явище ґрунтується на комплексі методологічних підходів, до яких віднесено компетентнісний, андрагогічний, особистісно-діяльнісний, системний, аксіологічний підходи.

Зроблені висновки не вичерпують усі проблеми розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в умовах післядипломної педагогічної освіти. Подальших досліджень потребують питання теоретичних засад розвитку педагогічної майстерності вчителів музичного мистецтва в умовах післядипломної педагогічної освіти.

Список використаної літератури:

1. Аверьянов А.Н. Системное познание мира: методологические проблемы. Москва : Политиздат, 1985. 263 с.
2. Барбина Е.С. Формирование педагогического мастерства учителя в системе непрерывного педагогического образования. Київ, 1997. 153 с.
3. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме. *Педагогика*. 2003. № 10. С. 7–13.
4. Всемирная энциклопедия: Философия / главн. научн. ред. и сост. А.А. Грицанов ; АСТ, Москва : Харвест, Современный литератор, 2001. 1312 с.
5. Закон України «Про освіту». URL: <http://osvita.ua/legislation/law/2231/3,c.1> (дата звернення: 10.06. 2019).
6. Новиков А.М., Новиков Д.А. Методология : монография. Москва : Синтез, 2007. 668 с.
7. Олійник В.В. Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія. Київ : Міленіум, 2003. 594 с.
8. Петрушенко П.Л. Філософія : навч. посіб. для студ. ВНЗ; рек. МОН України. Львів : Новий Світ-2000, 2011. 503 с.
9. Рудницька О.П. Інтегративні зв'язки у викладанні предметів художньо-естетичного циклу. *Початкова школа : щомісячний наук.-метод. журнал*. 2001. № 1 (279). С. 40–43.
10. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 138–143.
11. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. Москва : Политическая литература, 1986. 590 с.

Kondratova L. Methodological approaches to the development of pedagogical skill of teachers of musical art in the system of postgraduate pedagogical education

Methodological approaches to the development of pedagogical skills of teachers of musical art in the system of postgraduate pedagogical education are considered. The basic concepts of research, the views of scientists on the concept of methodology, methodological approaches to the development of pedagogical skills of teachers of musical art are considered. The scientific views on the methodological levels of pedagogical mastery of teachers of musical art within the framework of postgraduate pedagogical education are considered. The main methodological approaches to the development of pedagogical skills of teachers of musical art are described. It is proved that the process of development of pedagogical skills of teachers of musical art in the conditions of postgraduate pedagogical education has four methodological levels: philosophical, general scientific, concrete scientific and technological. Under the philosophical level of methodology, we understand the general principles of knowledge, the composition of scientific knowledge, worldview approaches to the process of knowledge and transformation of reality. The general scientific level is defined as a general scientific methodology consisting of theoretical scientific and pedagogical concepts. By the third specifically scientific level of the methodology include a set of methods, principles of pedagogical research, problems specific to scientific knowledge. The fourth technological level of the methodology is the methodology and technology of the study, that is, a set of procedures that ensure the receipt of reliable empirical material and its primary processing, which is normative.

It is proved that the development of pedagogical skills of teachers of musical art in the system of postgraduate pedagogical education is based on a set of methodological approaches, which include competence, andragogy, personality-activity, systemic, axiological approaches. The characteristics of each of these methodological approaches are given.

Key words: methodology, methodological levels, methodological approaches, pedagogical skill of teachers of musical art, postgraduate pedagogical education.